

Sámenuoraid resolušuvdna dálkkádatrievdamis

Dát lea resolušuvdna davviriikkalaš sámenuoraid konferánssas, mii dollojuvvui borgemánu 26. beaivve jagi 2021. Resolušuvdna leat ráhkadan Sámedikkiid nuoraidráđit Suomas, Ruotas ja Norggas. Resolušuvdna hábmejuvvui konferánssas, ja dan leat válmastan nuoraidráđit. Dát resolušuvdna lea rastá riikkarájiid doaibmaráva sámenuoraide dálkkádatrievdama vuostá.

Mii dovdát dálkkádatroasu ja doaimmaid, maid dat gáibida. Mii eamiálbmogat deaividit dálkkádatrievdama čuovvumušaid vuosttamužžan ja vearrámusat. Mii vásihit váikkuhusaid juo min gielain, ealáhusain ja árbevirolaš eatnamiin. Eamiálbmogat vásihit dálkkádatrievdama garrasepmosit earret eará danin, ahte dálkkádat lieggana guovtte geardde jođáneappot ártalaš guovlluin. Sámenuorat leat fuolas dálkkádatrievdama váikkuhusain earenoamážit sámiid árbevirolaš ealáhusaide ja kultuvrii.

Mii sápmelaččat leat okta álbmot njealji stáhta siste. Mis lea iežamet historjá ja eallinvuohki ja mis lea iešmearridanriekti. Mis lea vuoigatvuohka min eallinvuohkái ja árvvuidasamet vuodđuduvvi ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ovdánupmái. Mii deattuhit, ahte ovttasbargu sámenuoraid gaskkas galgá dorvvastuvvot oktasaš dáhpáhusaid ja čoahkkanemiid bokte. Mii deattuhit maidái dan, ahte ovttasbargu sámiid gaskkas ja eará eamiálbmogiiguin galgá vuoruhuvvot rastá stáhtaid rájiid.

”Juos manahivččen sámegiela, dat dolvvošii mielddis storra oasi mu eallimis. Muhtun olbmáiguin dat lea áidna giella, mainna sáhttit gulahallat.”

Árbedieđu mielde visot leat oktavuodas visot áššiide. Min oktasaš hástalusaid galgá aoidnit ollisvuohčan iige sierra. Mii deattuhit, ahte almmolaš oainnu vuostásaččat, min hástalusat eai leat dušše kultuvrralaččat, muhto baicce sosiálalaččat. Mii gáibidit, ahte min oappáid vuoigatvuodát Ruošša beale Sámis buoriduvvojit, ja ahte sin vuoigatvuohka eatnigillii, kultuvrii ja sosiála doaibmamii dorvvastuvvo.

Árbevirolaš sámi eallinvuohkáai gullá oktavuohta luondduin ja dan suodjaleapmi. Mii sápmelaččat leat orron luonddus ja luonddu eavttuiguin gitta don doloža rájes. Min árbevieruide gullá, ahte luondu gudnejahttojuvvo ja das válđojuvvo dušše dat, maid dárbbáša. Min árbevirolaš guovllut leat dehálepmosat giela ealáskahttimis, árbedieđu seailuheamis ja iešmearridanrievtti ollašuhttimis. Mii deattuhit, ahte dáid eatnamiid galgá dorvvastit árbevirolaš ealáhusaide. Dat dahket vejolažžan eatnamiid suodjaleami vahátlaš eanangeavaheamis ja doalahit min giela ja kultuvrra ealasin.

”Finan vuovddis viehkame. In sáhtáše bargat nu, juos ii livčče buhtes áibmu, livčče ruvkket dahje eará.”

Servošeamet boarráset lahtuin lea ollu árbediehtu, ja dán galgá čohkket. Mis lea riekti oahppat sin dáidduid ja árbevieruid. Sis lea maiddáai nana oktavuohta eatnamiidda, maid galgá seailuhit boahttevaš sohka buolvvaide. Lea dehálaš, ahte stáhtat ruhtadit árbedieđu vurkenvejolašvuodaid ja dan sirdima boahttevaš sohka buolvvaide.

Mii gáibidit, ahte árbediehtu buktojuvvo dásseárvosaš diehtogáldun, go dutkat ja hupmat dálkkádatrievdamis, guovlluid geavaheamis ja árbevirolaš ealáhusain.

”Lean oahppan ollu praktikka dáidduid iežan vanhemiin, áhkuin ja ádjáin ja maiddáai bargamiin servoša lahtuiguin ja árbevirolaš ealáhusaiguin.”

Eamiálbmogat suodjalit 80 proseantta máilmmi biodiversitehtas. Mii dovdat, ahte min eatnamiidda čuočá beroštupmi, go leat sirdašuvvame eret fossiila boaldámušain, go bieggafámu ja čáhcefámu buvttadeaddjit gávnnaht min eatnama heivvolažžan energiijabuvttadeapmái. Dát dáhpáhuvvá eamiálbmogiid ja árbevirolaš eatnamiid goasttádusain ja geahpeda ain eanet luonddu mánggahámatvuoda.

Goalmmádas máilmmi eanavuodu činas lea davvi jekkiin, darfeeatnamiin ja boares vuvddiin. Sámi boares vuovddit leat dehálaš čitnanjielut. Lahppu ja boares vuovddit leat oppa mihá dehálaččat maiddáai bohccuide. Mii gáibidit, ahte dáid boares vuvddiid čuollamat heaittihuvvojit, ja ahte dat suodjaluvvojit nu, ahte sámít leat jodiheame dan barggu. Mii leat fuolas maiddáai Sámi duottarluonddu dilis ja dan šlájain, go goahceorda sirdašuvvá badjelabbui dálkkádatrievdama mielde ja heajosmahtá duoddara mánggahámatvuoda.

Dasgo min kultuvra eallá luonddus ja birrasis ja daid eavttuiguin, mii gáibidit, ahte ruvke- ja energiijafitnodagat máhcahit luonddu originála forbmii. Mii gáibidit čavgadeappo lágaid dáid fitnodagaid doaimmaide ja duodalaš iešmearridanrievtti midjiide. Mii eat dohkket, ahte dát fitnodagat dušše beare muitalit midjiide sin plánain, muhto baicce mii gáibidit dássálas ráddádallamiid ja vuoigatvuoda gielidit prošeavttaid.

Dál gávdnojit kolonialisttalaš jođus leahkki fitnut, ja fitnut, mat leat gaskaboddosaččat gaskkalduhttojuvvon. Dát leat ovdamearkka dihte Nussir-ruvkefitnodat, mii nuoskkida bázahusaidisguin Riehpovuonas, bieggamilloplánat Trøndelages ja Rástegáissás Norggas, issoras viiddes ruvkevárremat Eanodagas, Avvilis ja Vuohčus ja stáhta oamastan Svea Skoge vuovdečuollamat ovdamearkka dihte Luokta-Mávvasa ja Muoná sámegiliin Ruotas. Mii gáibidit, ahte dát fitnut heaittihuvvojit dalán. Fitnuin ii leat sámeservoša miehtan.

“Lea hui fuones ášši, juos ruvkket bohtet vuvddiide. Dasto boazodoallu ja olles sámi eallinvuohki jávket.”

”Diedusge das lea vealla, go jurddaša visot bázahusaid ja dan, mot čázádagat duššaduvvojit.”

Mii sámenuorat dovddastit ođđaseamos IPCC (Intergovernmental Panel on Climate Change) raporttaid, earenoamážit sierraraporttaid, mat mitalit 1,5°C liegganeamis ja SROCC-raportta mearain ja jihkiin, ja maidái 2021 IPCC WG1 AR6 -raportta, mii almmustahttojuvvui borgemánus 2021. Bohtosat čájejit davvi eamiálbmogiid guovlluin stuorra rievdadusaid, mat eai leat goassige ovdal leamaš. Eallišlájat, dego bohccot, rávddut ja eará luossaguolit, njálat ja davvi šattut, mat leat oppa mihá dehálaččat min ceavzima ja kultuvrra dáfus, šaddet garraseamos deattu vuollái ja sáhttet luottahuvvat čuovvovaš jahkelogiid áigge, juos dilli joatkašuvvá ná. Dáid dieđalaš árvoštallamiid vuodul mii gáibidit njulges ja vuoiggalaš doaimmaid davvi eamiálbmogiidda ja earenoamážit sámiiid ruovttuguvlui, mii lea ruoktu áidnalunddot kultuvrraide, ealli- ja šaddošlájaid ja ekovuogádagaide. Juos mii massit dáppe juoidá, dat massojuvvo agibeavái. Mii dárbašit hohpolaččat eamiálbmogiid vuoigatvuodaid dovddasteami, sámédieđu čáhkadeami birasmearrádusaide ja -oainnuide, ja lassin dorvoguovlluid ráhkadeami eatnamiid seailuheami várás ja eamiálbmogiid jođihan rekonstruerema ja ealáskahttima guovlluin, mat leat juo duššaduvvon.

Mii gáibidit njulges doaibmabijuid eastin dihte dálkkádatroasu, ja čoavdin dihte daid čuolmmaid, mat leat namuhuvvon IPCC-raporttas. Mii leat hupman dálkkádatriedama čuovvumušain ja min servoša deaividan váikkuhusain juo jahkeviissaid. Eat sáhte geahpedit váikkuhusaid, muhto baicce mii galgat álggahit vuogáiduvvandoaimmaid dorvvastan dihte kultuvramet, giellamet ja ealáhusaideamet. IPCC-raporta ovdanbuktá roavva fáktadieđuid dálkkádatroasu birra ja mii gáibidit, ahte stáhtat váldet raportta duodas ja guldalit diehtaga. Dieđa lea min bealde.

Mii gáibidit, ahte mii válđojuvvojit mielde dásseárvosažžan ságastallamiidda dálkkádatriedama birra sihke našuvnnalaš ja riikkaidgaskasaš dásis áššedovdin ja dieđu hálddašeaddjin. Mii ánsásáit iežamet báikki ráđđádallamiin ja bargujoavkkuin. Mii gáibidit

konkrehtalaš doaimmaid ja iežamet mekanismmaid lágaide, vai oažžut dárbblaš doarjaga vuogáiduvvan dihte dálkkádatrievdamii.

Mii gáibidit, ahte stáhtat čatnasit čitnaneutrálavuhtii ja IPCC meroštallan nuoskkidangeahpedemiide. Stáhta doaimmat eai oaččo heajosmahttit sámenuoraid ealáhusaid ja kultuvrra. Mii leat massán min eatnamiid eará eanangeavaheapmái ja infrastruktuurii, ja dál min eatnamiid gáibidit ruoná kolonialismma geavahussii dálkkádatrievdama vuostá. Mii eat váldde ovddasvástádusa dálkkádatrievdamis eatge oaffaruša min kultuvrra ja eatnamiid dáid doaimmaide, daningo mis ii leat ovddasvástádus das, manin dát doaimmat dárbbášuvvojit.

Mis lea riekti geavahit eatnamiiddamet ja čázádagaideamet árbevirolaš vugiiguin. Mii deattuhit, ahte árbevirolaš sámi ealáhusat leat dehálaš oassi min kultuvrras. Lea dehálaš, ahte mis lea vuoigatvuohta dáid eatnamiidda ja čázádagaide, dasgo stuorra oassi min kultuvrras ja identitehtas laktása daidda. Min eaiggátvuohta eatnamiidda ja čáziide galgá dorvvastuvvot. Mii háliidit suodjalit min eatnamiid ja čáziid sisabahkkemiin.

Mii dovddastit árbevirolaš ealáhussaneamet boazodoalu, guollebivddu, meahcebivddu, čoagginealáhusa ja duoji ja daid odđaaigásaš hárbjehanhámit. Dát leat nana oasit identitehtas, ja dat sealluhit árbedieđu. Árbevirolaš ealáhusaid hárbjeheddjiid galgá doarjut. Mii leat hui fuolas dálkkádatrievdama váikkuhusain árbevirolaš ealáhusaide ja olles min kultuvrrii. Váikkuhusaid sáhtta áicat juo dál.

Mii leat hui fuolas boazodoalu boahhtevuodas. Bohccuid guohtun geahpeda dálkkádatrievdama váikkuhusaid. Bohccot borret duoddara šattuid, mii geahpeda miestagiid ja dalle beaivváščuovga speadjalastá eanet gomuvuhtii. Dálkkádatrievdama dihte bohccuin leat eanet parasitahat. Molsašuddi dálkki dihte lea váddáset einnostit muohttaga ja jieŋa gearddádagaid. Jiekŋagearddit váttasmahttet bohccuid biepmu gávdnama ja dagahit nealguma. Mii sávvat maiddá, ahte sámiid ealáhusain geavahuvvon fievrut gárbjehuvvojit nu, ahte dat nuoskkidit unnit.

Áibmogearddi temperatuvra lohtana, man čuovvumuššan čázádagat liegganit ja dat váikkuha maiddá guollešlájaid. Mii leat fuolas das, ahte vierisšlájat bohtet davveguovlluide. Ovdamearkka dihte dákkárat leat gilvvaguolli ruoššaluossa ja odđa divrešlájat. Dálkkádatrievdama váikkuhusat heajosmahttet davvi luonddu – orda sirdašuvvá davvelii ja badjel 24 gráda temperatuvrrat čáziin áitet galbma čázi guliid luottahuvvat, degomat rávdduid, dápmohiid, soavviliid ja eará šlájaid. Vierisšlájaid lassáneapmi čájeha, ahte dat sáhttet buhttet endemalaš šlájaid. Mii leat fuolas das, ahte čázádagat goiket, jávrrit unnit, debbot levvet ja mikroplastihkat gávdnajit maiddá Sámi čázádagain. Mii dovddastit eahpevuoiggalašvuoda Deanu soahpamušas, mii loavkida báikkálaš sámeservoša, eamiálbmoga vuoigatvuođaid. Mii gáibidit, ahte dát vearrivuohka divvojuvvo ja hehttehusat

servošii buhtaduvvojit. Mii gáibidit maiddá doaimmaid, mat ealáskahttet ja juhket riikkarájiid rastá árbedieđu guollebivddu birra olles Sámis ságastallamiid bokte.

“Mii fidnet buriid guliid ruovttugáttiin.”

Duodji lea ealáhus, mii doalaha min oktavuoda servošasamet, kultuvraseamet ja eallinvuohkáseamet. Duodji dahkkojuvvo oktagaslaččat juohkehažžii sierra, ja dat muitala servoša lahtuide ovdamearkka dihte, ahte gos sii leat eret. Mii dovdát, ahte duodji lea sorjavaš eará ealáhusain, daningo oassi ávdnasiin bohtet bohccos ja guolis. Dálkkádat rievdá, man geažil maiddá duoji geavahanvuogit ja -áiggit rivdet. Dát mearkkaša, ahte oasisit duojsis sáhttet jávkat. Mii gáibidit doaimmaid, maiguin čohkkejuvvojit dieđut duoji birra, vai sáhttit dorvvastit, ahte árbevierut ja dieđut sirdašuvvet čuovvovaš sohkačuolvaide.

Mii dovdát, ahte luhteárbevierru nanosmuvvá, daningo girku ii šat dubme dan. Eambohat ah' eambohat ohppet sogaideaset luđiid ja ožžot eallámušaset das. Mii dárbbasit eanet vejolašvuodaid juogadit árbevieruid servoša čoaikkanemiin ja maiddá ámmátlaččat.

Gielas lea mearkkašahtti rolla olbmo identitehtii ja servošiidda. Juohke sámemánas lea vuoigatvuolta oahppat iežas eatnigiela. Mii dovddastit daid nuoraid ja rávesolbmuid dárbbuid, geat leat massán gielaset, muhto geat cuvkejit dál sohkačuolvvaid traumaid ja ohppet dál eatnigiela. Gielalaš vuoigatvuodat laktásit njuolga árbevirolaš ealáhusaide ja duodjái, daningo juos mii massit oktavuoda daidda, mii massit maiddá giellamet. Mis leat maiddá sánit, maid ii sáhte njuolga jorgalit eará gielaide. Mii leat fuolas das, mot dálkkádat rievdan váikkuha min gillii, daningo muohttagii dahje lundui laktáseaddji sánit soitet jávkat min sátnerájus. Sámenuoraid galgá doarjut ja arvosnuhttit hupmat iežaset eatnigiela.

Sámenuorain lea vuoigatvuolta geavahit sámegeiela sierralágan oktavuodain, maiddá dalle go sii dikšot áššiid virgeoapmahaččaiguin. Sámegeiela oahpahusa galgá oidnit dásseárvosažžan eará giellaoahpuiguin, dasgo mis lea eamiálbmogin vuoigatvuolta hupmat, oahppat ja geavahit eatnigiellamet. Mii gáibidit lasi resurssaid sámi skuvlejupmái ja bálvalusaid ruhtadeapmái.

“Mii geavahit sámegeiela sosiála medias ja maiddá dalle, go mii speallat videospealuid.”

Mii dárbbasit dearvvašvuodafuolahussii eambo ámmátolbmuid, geain lea skuvlejupmi kultursensitiivvalaš mielladearvvašvuodabálvalusaide, ja maiddá eambo sápmelaš dearvvašvuodafuolahusa ámmátolbmuid, amaset sámenuorat dárbbasit čilget maid sii dovdet ja vásihit. Sámenuorain lea vuoigatvuolta oažžut alladásat, kultuvrralaččat ja gielalaččat vuogas veahki ja bálvalusaid, go sii giedahallet sohkačuolvvaid hávi ja dálkkádat rievdamadagahan átestusa. Mielladearvvašvuodabálvalusat ja eará bálvalusat

galget leat dorvvolaččat ja oažžun ládje maiddái Sámi olggobealde. Dieđut bálvalusaid ja čuolmmaid birra galget čohkkejuvvot njuolgguslaččat. Mii dárbbášit maiddái oahpahusa servošeamet siste arvedávgesámiid vuoigatvuodaid ja hástalusaid birra. Sii leat unnitlogu unnitlohku.

Juohke sámenuoras lea vuoigatvuolta geavahit sámegeiela maiddái sosiála medias, ja mis galggašii leat oadjebasvuolta, go mii bargat nu. Mii gáibidit doaimmaid sámiid vásihan vaššiságaid ja vealaheami vuostá. Mii gáibidit eanet oahpahusa eanetlohkui sámiid birra, daningo dás lea njulges oktavuolta vaššiságaide, maid mii deaividit. Rasismma ja vaššiságaid váikkuhusat sámiide eai dutkojuvvo doarvái, ja dávjá stáhta lágat eai dovda vaššiságaid, mii dihtto stereotiippain, eananvuoigatvuodain, iešmearridanvuoigatvuodain ja maiddái kultuvrralaš ja gielalaš vuoigatvuodain. Rasisma sámiid guovdu sáhtta ráddjet nuora hálu oassálastit árbevieruide ja doalahit kultuvrra ealasin.

Mii leat fuolas vaššiságaid čuovvumušain. Boazodoallit vásihit vaššiságaid, mat bohtet eanetlogus, muhto dađi bahábut maiddái min iežamet servošis. Boazodolliid siste leat olu iešsorbmemat. Vaššiságat sáhttet dagahit maiddái bohccuid biinnideami. Boazodoallit leat deaividan bolesiid hárjehan vealaheami. Mii dárbbášit lasi skuvlejumi šibitdoaktáriidda, geat dikšot buohcan dahje lápmašuvvan bohccuid.

“Korona lea váikkuhan mu sámegeiellageavaheapmái, dasgo in leat oaidnán olbmáidan guovtti jahkái. Mii váillahit nuppiideamet.”

Mis lea vuoigatvuolta bohttevuhtii, ja dat galgá leat min vuohkái. Lea dehálaš, ahte mis leat arenat ja oktasaš deaivvadeamit, gos mii oažžut hupmat áigeguovdilis fáttáin ja hábmet oktasaš oainnuid. Dát deaivvadeamit leat dehálaččat min bohttevuhtii ja buresbirgejupmái. Dego leat gávnahan koronaepidemiija áigge: mii sierranit álkit nubbi nuppis stáhtaid doaimmaid dihte. Mii gáibidit doaimmaid bohttevuoda ovdii, amas ná geavvat šat goassige. Dego dajaimet álggus: mii leat okta álbmot njealji stáhta siste. Eat divtte stáhtarájiid sirret min.

Ellos Sápmi! Live Sápmi! Leve Sápmi! Eläköön Sápmi!